

перш за все, стала протестантська етика з її індивідуалізмом і раціоналізмом, а також наявність і самодостатність громадянських інститутів. Як відмітив один із відомих авторів, європейську концепцію гідності людини та її прав створили «Бог, Церква, цивілізація, наука і сучасні технології».

Література

1. Всеобщая декларация прав человека // Известия. – 1989. – 11 дек.
2. История государства и права зарубежных стран / Под ред. О.А. Житкова, Н.А. Крашенинниковой. – М., 1988. – Ч. 1. – С. 21.
3. Мюллерсон Р.А. Права человека: Идеи, нормы, реальность. – М., 1991. – С. 160.
4. Права человека: итоги века, тенденции, перспективы / Рук. авт. кол., отв. ред. Е.А. Лукашева. – М.: Норма, 2002. – С. 9.
5. Рабинович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навч. посіб. – К.: Атіка, 2004. – С. 8-9.
6. Хованская А.В. Достоинство человека: Международный опыт // Гос. и право. – 2002. – № 3. – С. 50-52.
7. Чіркин В.Е. Загальнолюдські цінності і російське право // Суспільні науки і сучасність. – 2001. – № 2. – С. 70.
8. Юнусов А.А., Юнусов М.А. Права человека и естественное право // Право и гос.: теория и практика. – 2006. – № 9(21). – С. 48-52.
9. Рабинович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навч. посіб. – К.: Атіка, 2004. – С. 8-11.

УДК 341.232(4+477.7+560.6)

О.В. Сиротенко

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЄС – ЧОРНОМОРСЬКИЙ РЕГІОН

Чорноморський регіон внаслідок свого географічного положення на перехресті цивілізацій і континентів завжди перебував перед вибором між Заходом і Сходом і був зоною протистояння різних держав. Вагомі геополітичні зрушення, які відбувалися на рубежі ХХ і ХІ століть, зокрема розпад СРСР і блоку соціалістичних країн, привели до формування якісно нової економічної й політичної ситуації.

Дотепер відсутнє чітке визначення, які ж держави можна віднести до Чорноморського регіону. Деякі вчені вважають, що до складу Чорноморського регіону можуть входити всі ті держави, співробітництво між якими ґрунтується на тісних політичних, економічних, культурних зв'язках і на взаємному впливі. Інші затверджують, що це тільки ті шість держав, які мають вихід до Чорного моря [1]. Таким чином, у рамках першого підходу навіть Польща може розглядатися як частина Причорноморської зони.

Що стосується науково-правових досліджень міжнародного співробітництва Чорноморського регіону, то розробкою даної проблематики займалися такі вчені, як Т.О. Анцупова [2], А.Ф. Висоцький [3], С.В. Глебов [4], Н. Мхитарян [5]. Метою даної наукової праці є визначення основних напрямів і форм співробітництва держав Чорноморського регіону з Європейським Союзом (далі – ЄС), визначення проблем і труднощів, що виникають у процесі співробітництва й виявлення можливих шляхів їх подолання.

Дослідження міжнародно-правового співробітництва Чорноморського регіону, зокрема з Європейським Союзом, на сьогоднішній день є актуальним питанням. Чорне море поступово стає одним із регіонів європейської політики. Це обумовило необхідність нової концептуалізації підходів з врахуванням існуючих регіональних інтересів. У своїй політиці Європейський Союз прагне до індивідуального підходу до держав, а не до інституціональних угод. На сьогоднішній день взаємини ЄС із державами Чорноморського регіону засновані на декількох угодах і не існує багатобічних рамок для координації всебічного партнерства. У результаті не створюються необхідні підстави для формування комплексного бачення Чорноморського регіону в керівництві ЄС [1]. І це, в остаточному підсумку, перешкоджає процесу формування цілісної стратегії Євросоюзу стосовно Чорноморського регіону в цілому. Механізми двосторонніх домовленостей не занадто ефективні внаслідок багатьох факторів, що існують у цьому регіоні. До них належать не визначені кордони, нелегальна міграція, змішані національні й етнічні групи, безробіття, високий рівень злочинності. Так само гостро існує питання з так званими «замороженими конфліктами», які починаються з Наддністрянщини, проходять через Абхазію й Південну Осетію та ведуть до Нагорного Карабаху [6]. Все це становить ризик для регіональної безпеки. Наявність конфліктів перешкоджає регіональному співробітництву й реалізації масштабних проектів, погіршує загальний інвестиційний клімат у регіоні. Неврегульованість питання захисту транспортних коридорів, які пролягають поблизу зон конфліктів, створює небезпеку для стабільного забезпечення енергоресурсами європейських і світових ринків. Регіональне суперництво й внутрішня нестабільність у регіоні може позначитися й на європейських державах, особливо після реалізації нових проектів енергетичних комунікацій [7]. Ці та інші проблеми, що існують у Чорноморському регіоні, мають тенденцію до виходу за межі регіону на територію держав ЄС, загрожуючи нормальному функціонуванню економіки ЄС і його політичній стабільності.

З іншого боку, в 1997 році Європейська комісія вибрала політику «чорноморського зв'язку з країнами регіону». У цьому документі Чорноморський регіон був визначений як «Албанія, Греція, Румунія, Молдова, Болгарія на заході; Азербайджан, Вірменія, Грузія на сході; Росія й Україна на півночі; Туреччина на півдні» – чітко окреслена територія ОЧЕС [1].

Але незважаючи на ряд невіршених питань, зацікавленість ЄС Чорноморським регіоном обґрунтована. Із вступом у ЄС Болгарії та Румунії Євросоюз виходить на узбережжя Чорного моря і йому буде необхідний захист своїх інтересів у цьому регіоні, що має життєво важливе значення для своєї безпеки й

реалізації зовнішньополітичних проєктів. Із практичної точки зору, існування пересічних регіональних ініціатив призводить до нераціонального використання ресурсів і розмивання іміджу Чорноморського регіону.

Розвиток стратегії нового формату співробітництва, беручи до уваги одночасно інтереси Причорноморських держав і держав-членів Європейського Союзу, відбився в прийнятті спільного програмного документа за назвою «Платформа співробітництва між ОЧЕС і Європейським Союзом». Даний документ був схвалений на засіданні Ради Міністрів ОЧЕС у Тбілісі (Грузія) 30 квітня 1999 р. [8] У програмному документі були визначені цілі співробітництва між ОЧЕС і ЄС, які полягають у підтримці Європейським Союзом реалізації ОЧЕС своїх стратегічних цілей, викладених в Уставі. Серед цілей співробітництва ЄС – ОЧЕС названа кінцева мета – формування економічного простору ЄС – ОЧЕС. Це означає інтеграцію в європейський економічний простір нового великого насиченого ринку з високою можливістю поглинання й широким економічним потенціалом, що має потребу в економічній реструктуризації й нових потоках інвестицій з метою «процвітання» Чорноморського регіону. Даний документ підтверджує готовність ЄС до співробітництва з організацією, що становить інтереси держав Чорноморського регіону [9].

Політику ЄС у Чорноморському регіоні можна розділити на три вектори: процес розширення ЄС, європейська політика сусідства, що охоплює Україну, Молдову й три південно-кавказькі держави, а також відносини з Росією, які розцінюються як «стратегічне партнерство». В ЄС також існує можливість підсилити свою політику сусідства за допомогою моделей єврорегіоналізму. Схематично їх можна розділити на дві моделі: внутрішньої і зовнішньої спрямованості.

Внутрішня модель. Ця модель застосовувалася для країн Середземного моря й Південно-східної Європи. ЄС взяв на себе більшу частину стратегічної, управлінської й концептуальної роботи, бо раніше не існувало регіональних механізмів співробітництва. Подібна централізація робила ці країни пасивними партнерами.

Зовнішня модель. При досягненні ЄС Балтії й Баренцева моря було виявлене існування регіональної кооперації на рівні громадських організацій, бізнесу – на субрегіональному і міжурядовому рівнях. Існування регіональних структур зробило регіон не просто форумом, а партнером, у якого є свої цілі й погляди, що в деяких випадках ускладнювало досягнення ЄС своїх цілей у регіоні [10].

Розвиваючи всебічне регіональне співробітництво, ЄС використовує багатобічний підхід, концентруючись на декількох напрямках.

Важливою економічною підставою для посилення європейської присутності в регіоні є масштабне освоєння транспортного потенціалу Чорноморського регіону. У цьому зв'язку особливу практичну значимість здобувають перспективи співробітництва між ЄС і Чорноморським регіоном саме в транспортній сфері. Особливе місце в даному питанні необхідно відвести Україні. У цілому по території України проходять 5 з 9 європейських транспортних коридорів. Коefіцієнт транзитності становить 3, 11 і є одним із найвищих у Європі. Чорне й

Азовське моря є найбільш відокремленими водоймами Світового океану, однак їх економіко-географічне положення об'єктивно визначає високий транспортний потенціал регіону [11]. Наявність у гідрологічному басейні Північного Причорномор'я й Азовського моря розвитої системи річкових судноплавних трас надає можливість виходу з континентальних районів Європи на світові торговельні шляхи в інші морські регіони.

Важливим питанням також є співробітництво в екологічній сфері, де Чорноморська кооперація вже добре оформилася, створені нові програми й механізми: Комісія із захисту Чорного моря, із секретаріатом у Стамбулі; Чорноморська екологічна програма, профінансована ООН, ЄС і декількома державами-донорами; Чорноморський стратегічний план дій, прийнятий шістьма прибережними державами [10]. Особливе положення Чорного моря визначається міжнародно-правовими документами у сфері охорони морського середовища від забруднення. Зокрема, Лондонська конвенція із запобігання забрудненню моря із суден, прийнята 2 листопада 1973 р., оголосила Чорне море «особливим районом», для якого був встановлений більш жорсткий, у порівнянні з іншими районами Світового океану, правовий режим охорони морського середовища від забруднення [9]. На Причорноморські держави був покладений обов'язок забезпечити нафтоналивні термінали й ремонтні порти прийомними устроями, для того щоб приймати з нафтових танкерів і обробляти весь брудний баласт і воду, використану для мийки танкерів. Відповідно до Конвенції, всі порти Причорноморських держав повинні бути забезпечені також устроями, придатними для прийому інших залишків і нафтових сумішей із всіх суден [12].

Зі вступом Болгарії й Румунії в ЄС у Чорноморському регіоні повинні бути застосовані норми щодо захисту навколишнього середовища, захист якого і його берегового навколишнього середовища перебувають під відповідальністю розширеного співтовариства. Актуальним напрямом Чорноморського співробітництва може також стати створення під егідою ЄС Міжнародного екологічного центра.

Що стосується енергетичної сфери, то це саме той сектор, у якому геостратегічне значення Чорноморського регіону найбільш помітно. ЄС залежить від нафти й газу з Росії й Близького Сходу. Міжнародно-правове співробітництво в енергетичній сфері є одним із домінуючих напрямів діяльності Причорноморських держав. Відносини ЄС із іншими державами носять взагалі двосторонній характер, хоча за останнє десятиліття зміцнюється й регіональний підхід. По поставках нафти існують декілька маршрутів, що мало використовуються. Вони йдуть із Азербайджану й Казахстану. Одним із найбільш перспективних проєктів є продовження трубопроводу Одеса – Броди через Польщу на Захід і через море в напрямку Казахстану. Щодо газу ЄС підтримує проєкт трубопроводу Nabucco, по якому газ піде з Каспійського моря через Туреччину, Болгарію, Румунію, Австрію і, можливо, центральноевропейські країни [11].

Питання демократії, такі, як захист прав людини, свобода мас-медіа й прозорість економічного керування займають важливе місце в політиці добросусідства ЄС. Революції в Грузії й Україні привели до створення «демократичного

клубу» в регіоні, що підтвердило формування Співтовариством демократичного вибору. Основним пріоритетом для співробітництва в цьому напрямі є вирішення конфліктів і питань безпеки, торговельна політика, освіта й культура.

Складаючи підсумки, необхідно відзначити, що Європейському Союзу необхідно сформулювати конкретну зовнішню політику щодо Чорноморського регіону як єдиного цілого для максимального використання його транзитного й економічного потенціалу. Регіон вже готовий відігравати помітну роль у світовій політиці й найбільш вірним і простим є розробка єдиного напрямку в європейській політиці стосовно Причорномор'я, а не взаємини з кожною окремою державою. Але при цьому буде неправильним поєднувати всі ці держави в питанні розширення ЄС і в рамках однієї програми із Середземноморськими державами, бо вони мають різний рівень політичного й економічного розвитку та не завжди єдині в прагненні розділити загальні європейські цінності й стандарти [1]. Що стосується держав Чорноморського регіону, то доцільно сконцентрувати економічне й політичне співробітництво в тих галузях, де регіон має серйозні переваги, насамперед у сфері транзиту енергоносіїв і транспортних коридорів, що ведуть з Європи в Азію, а також там, де присутні європейські й міжнародні інтереси: енергетична безпека Європи, розширення демократії, боротьба з нелегальною міграцією, міжнародним тероризмом і врегулювання локальних конфліктів.

Література

1. Шелест А. Черноморский регион и проблема расширения Европейского Союза // Проект «Украина» (20.10.2006 г.) / dialogs.org.ua/print.php?part=project_ua&m_id=8203
2. Див., напр.: Анцупова Т.О. Міжнародне співробітництво Причорноморських держав: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2003. – 24 с.
3. Див., напр.: Высоцкий А.Ф., Цемко В.П. Черноморско-Азовский бассейн (правовые вопросы использования пространств и ресурсов) / АН УССР. Ин-т гос. и права; Отв. ред. Ю.С. Шемшученко. – К.: Наук. думка, 1991. – 252 с.
4. Див., напр.: Глебов С.В. Становление системы безопасности и сотрудничества в Черноморском регионе и роль Украины в этом процессе (1990-е гг.): Дис. ... канд. полит. наук. – О., 2002. – 178 с.
5. Див., напр.: Мхитарян Н.И. Черноморське регіональне співробітництво як геополітичний чинник міжнародних інтеграційних процесів (1990 – 1998): Автореф. дис. ... канд. політ. наук. – К., 1999. – 24 с.
6. Демокур Р. Черноморско-Каспийская геополитика Европы 26.04.06. // http://dialogs.org.ua/issue_full.php?m_id=6946
7. Парахонский Б. ЕС – Черноморский регион: проблемы безопасности и сотрудничества // Проект «Украина» (14.11.2006 г.) // http://dialogs.org.ua/project_ua_full.php?m_id=8283
8. Platform of Cooperation between the BSEC and the EU/ Attachment 3 to Annex V to BS/FM/R (99) 1.
9. Баймуратов М.О., Анцупова Т.О. Международно-правовое сотрудничество Причерноморских государств: современное состояние и перспективы: Монография. – О.: Юрид. лит., 2005. – С. 4.
10. Тассинари Ф. Синергия черноморской региональной кооперации // Проект «Украина» (31.10.06 г.) http://dialogs.org.ua/crossroad_full.php?m_id=8282
11. Триантафилло Д. Черноморский регион и его растущее влияние // Бюл. ICBSS. – 2006. – № 1 (июль). – С. 48.
12. Международная конвенция по предотвращению загрязнения с судов 1973 г., изм. Протоколом 1978 г. – Л.: Мор. транспорт, 1979. – С. 85.